

EL MODERNISME A LES TERRES DE TARRAGONA

JOSEP MARIA BUQUERAS I BACH

.....

EL MODERNISME A LES TERRES DE TARRAGONA

L'ARQUITECTURA EMBLEMÀTICA DE 1885-1930

 efadós

Amb el suport

 CAMBRATARRAGONA
LA COMUNITAT DE LA PROPIETAT URBANA DE TARRAGONA

COAATT
Col·legi d'Arquitectes, Arquitectes Tècnics
i Enginyers d'Edificació de Tarragona

COAC
arquitectes.cat
Tarragona

**FUNDACIÓ PRIVADA
MÚTUA CATALANA**

**FUNDACIÓ
TRENCADÍS**
Modernisme i Cultura

 Port Tarragona

EL MODERNISME A LES TERRES DE TARRAGONA

Primera edició: octubre del 2022

© del text i selecció de documents: Josep Maria Buqueras i Bach
© de les fotografies: vegeu les referències
© d'aquesta edició: Editorial Efadós

EDITORIAL EFADÓS

Carrer d'Edison, 3 · Nau A
Pol. ind. Les Torreneres
08754 El Papiol (Barcelona)
Telèfon 936 731 212
efados@efados.cat
www.efados.cat

Amb la col·laboració de:

Arxiu Comarcal Alt Penedès
Arxiu Comarcal de la Conca de Barberà
Arxiu Comarcal del Baix Ebre
Arxiu Històric Municipal de Montferri
Arxiu Municipal de Valls
Arxiu Municipal de Salou
Centre d'Imatges de Tarragona

Fundació Trencadís: Col·lecció Àbac, num. 6

Amb el suport de:

Amb la participació:

Cambra de la Propietat Urbana
Col·legi d'Aparelladors, Arquitectes, Tècnics
i Enginyers d'Edificació/COAATT
Col·legi d'Arquitectes. Demarcació de Tarragona
Fundació Privada Mútua Catalana
Fundació Trencadís
Port de Tarragona

Disseny:

Editorial Efadós

Assessorament lingüístic:

M. Neus Doncel Saumell

Fotografia de la portada:

Autoria desconeguda / Fons Joaquín Ganga Quero

Acrònims:

ACBEB (Arxiu Comarcal del Baix Ebre)
ACBP (Arxiu Comarcal del Baix Penedès)
AFCEC (Arxiu fotogràfic del Centre Excursionista
de Catalunya)
AMSA (Arxiu Municipal de Salou)
AMV (Arxiu Municipal de Valls)
CIT (Centre d'Imatges de Tarragona)
CIMIR (Centre de la Imatge Mas Iglesias de Reus)
COAC (Col·legi d'Arquitectes de Catalunya)

ISBN: 978-84-19239-43-3

Dipòsit legal: B-19360-2022

Imprès a Catalunya

Tota forma de reproducció, distribució, comunicació pública o transformació d'aquesta obra només pot ser realitzada amb l'autorització dels seus titulars, salvant l'excepció prevista per la llei. Si necessiteu fotocopiar o escanejar algun fragment d'aquesta obra, dirigiu-vos a CEDRO (Centre Espanyol de Drets Reprogràfics). www.cedro.org

ÍNDEX

Presentació 7
Pròleg 9
Introducció 11

1. **Alt Camp:** Cabra del Camp, Montferri, Pla de Santa Maria, Valls, Vila-rodona 12
2. **Baix Camp:** Cambrils i Reus 26
3. **Baix Ebre:** Roquetes i Tortosa 60
4. **Baix Penedès:** Calafell, el Vendrell, l'Arboç i Santa Oliva..... 80
5. **Conca de Barberà:** Barberà de la Conca, l'Espluga de Francolí, Montblanc, Santa Coloma de Queralt i Sarraí 110
6. **Montsià:** Amposta 120
7. **Tarragonès:** Salou, Tarragona i Vila-seca..... 128

Índex alfabètic 158

JOSEP HUGUET LLOBET / CIMIR Ref. 02617

PRESENTACIÓ

Roger Miralles i Jori

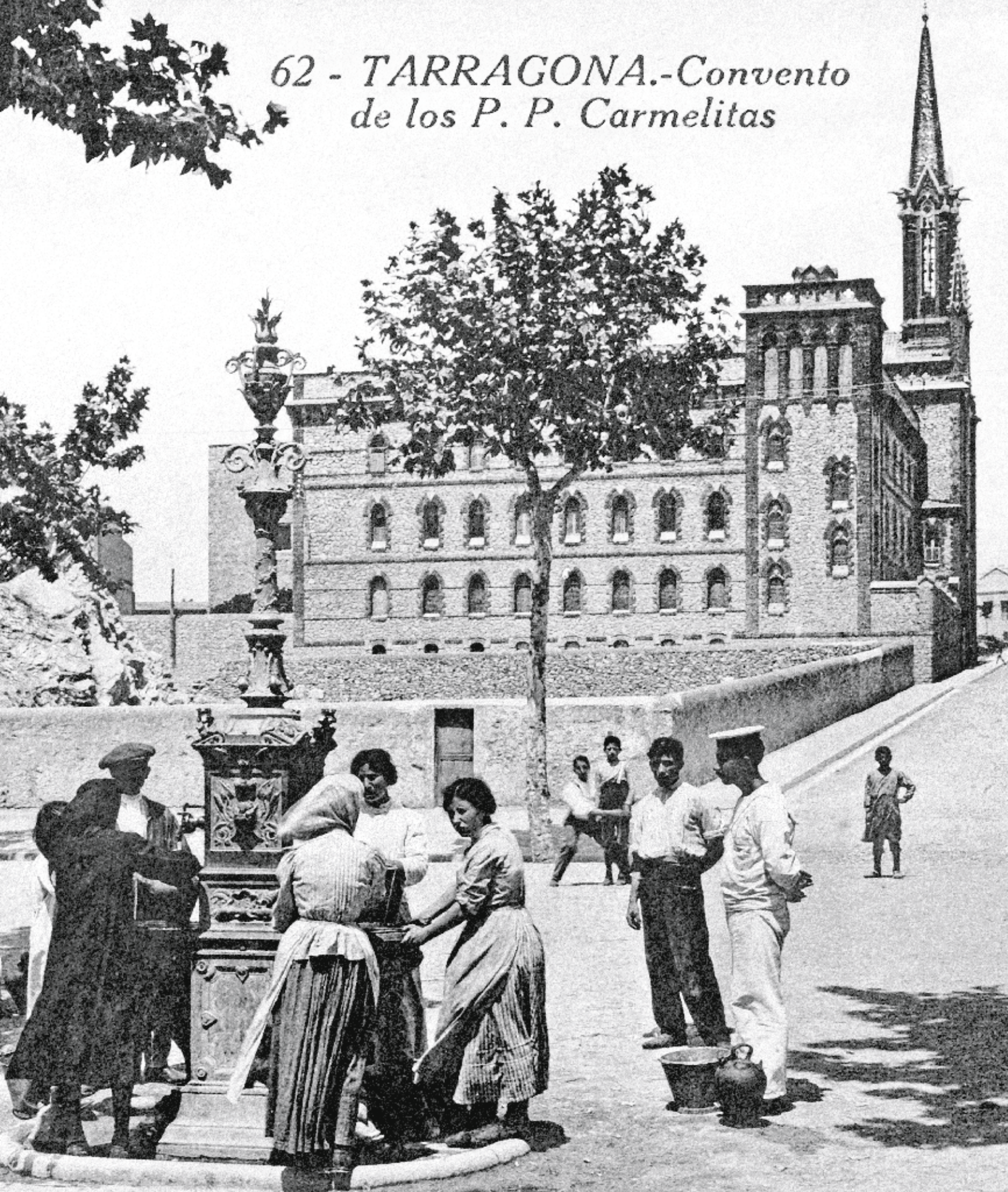
Director de l'Escola Tècnica Superior d'Arquitectura de la Universitat Rovira i Virgili

Mirar les pàgines d'aquest llibre és veure la voluntat de modernitat d'un territori a principis del nou-cents. Només fullejar-ne les pàgines, hom s'adona de la voluntat dels promotors de posar els mitjans al servei dels arquitectes per poder fer construccions noves. Aquesta voluntat, ens han dit els llibres d'història de l'arquitectura, és una ambició que es manifesta a les grans ciutats regades dels diners de la pròspera indústria, que crea una nova classe social, la burgesia, àvida d'una manera diferent de l'aristocràtica de mostrar el seu poder a través de l'arquitectura. Aquesta és la teoria, però en un racó del sud d'Europa això no va ser ben bé així, la voluntat de modernitat no se circumscribia només a les grans ciutats o a urbanitzacions concretes. A Catalunya, a les terres de Tarragona amb especial puixança, aquesta modernitat es volia arreu i els diners no calia que vinguessin de la nova indústria, podien venir del camp o d'una herència. D'aquesta manera, quan calia inventar una tipologia industrial lligada a la vella agricultura que feia agrupar els productors del poble, aquest edifici es feia modern; quan aquell emigrant que tornava a la seva terra carregat de diners volia fer-se una casa, aquest edifici es feia modern; quan calia fer qualsevol equipament, aquest edifici es feia modern.

Quin aspecte tenia la modernitat? La modernitat es fa visible gràcies a les accions de les persones i aquestes la passen per la seva subjectivitat; així, hom veu la modernitat com la invenció a través de les formes naturals, un altre la veu com la recuperació dels estils grecolatins, un altre la veu en un *revival* romànic, etc. La modernitat pren diverses formes; els mateixos historiadors d'abans us diran que depèn dels anys. Molts diuen, per allò de

l'Exposició a Barcelona, que una cosa s'acaba el 1929 i l'altra comença a continuació, i, tot i que potser s'ajusta al cas barceloní, no s'ajusta gens pel que fa a la resta del territori català. Jo penso que allò que els historiadors han volgut explicar com a modernisme i noucentisme és l'expressió d'aquest mateix esperit modern que hi havia a la Catalunya del nou-cents i que va trobar en l'arquitectura una manera d'expressar-se. No és un estil lligat a la ciutat. No és un estil lligat a una determinada classe social. No és un estil, és l'expressió arquitectònica d'una voluntat política de modernitat i que es desenvolupa al llarg de quasi cinquanta anys a Catalunya. És per això que aquesta modernitat es troba tant en les onades del Teatre Metropol com en la cantonada sobredimensionada de la Casa Navàs, o en la inventiva composició de la Giralda de l'Arboç, però també en l'estricta regularitat del Mercat de Tortosa o en l'evocació de l'arquitectura clàssica del Sindicat Agrícola de l'Espluga de Francolí o en la precisió geomètrica de les Escoles Miquel Granell a Amposta. Dos blocs d'arquitectures diverses, una manera única d'expressar quina és la modernitat en arquitectura. De la primera en diem «modernista» i de la segona, «noucentista». Certament, però, és important? Estan barrejades en el temps. L'arquitectura de Salas Ricomà no té res a veure ni de plantejament ni de decoració amb la de Jujol, l'arquitectura de Martinell no té paral·lel arquitectònic en la de Pujol de Barberà, però tots volen ser moderns. Volen mostrar aquesta modernitat transformadora a través de la seva arquitectura rigorosa. No és aquest el llibre per posar-nos a fer aquesta distinció, és el llibre per captar l'esperit modern del Camp de Tarragona i de les Terres de l'Ebre a través de les seves imatges. Un esperit modern que es materialitzava en grans construccions i en altres de modestes però que volien seguir-ne la petja. Aquest llibre mostra la manera d'entendre la modernitat al Camp.

62 - TARRAGONA.-Convento de los P. P. Carmelitas

AUTORIA DESCONEGUDA / Col·lecció JAUME BENAGES OLIVÉ

PRÒLEG

UNA EMPENTA VITAL

Joan Maria Pujals i Vallvé

Escriptor. Conseller de la Generalitat de Catalunya (1992-1999)

A la Catalunya del tombant del segle XIX al segle XX, el modernisme no va ser solament un corrent estètic. Va ser l'expressió estètica d'un corrent cívic –i, per tant, polític– que va encarnar en el modernisme la voluntat d'una societat d'organitzar-se ella mateixa a partir de la seva identitat i a través d'una voluntat profunda de modernitat i d'uropeisme. Perquè hi ha aquesta vocació de modernitat, aquesta estètica, que a Europa té noms diferents, a casa nostra s'anomena precisament «modernisme». Perquè neix aquí d'un impuls creatiu de construcció cívica, aquesta estètica que en altres llocs d'Europa és melancòlica i decadentista a casa nostra és vitalista i lluminosa. Perquè és un moviment de tota una societat, el modernisme s'escampa per tot el territori, urbà i rural, i és transversal a totes les classes socials. Perquè s'està construint un país –al marge d'un Estat que s'ha demostrat ineficient, a més d'hostil, en la crisi del 1898–, els edificis modernistes són sovint d'ús públic, encara que la iniciativa sigui social: hospitals i teatres, cellers i escoles, fàbriques i habitatges. És l'empenta d'una societat que creu en les seves forces.

No és estrany que aquesta empenta arribés al Camp de Tarragona i les Terres de l'Ebre que aquí fructifiqués i es multipliqués en l'esplèndida creativitat que ens mostra aquest llibre de Josep M. Buqueras. Primer, perquè era un moviment transversal i capil·lar que volia arribar arreu. Però també perquè el modernisme, enemic de cànon i de cotilles, obert a l'expressió del geni individual, explosiu i vitalista, popular i culte alhora, havia de trobar una acollida especial entre la gent del llamp en una terra que s'hi adiu. Només cal esmentar els noms de Gaudí i Jujol encapçalant tot un estol d'arquitectes d'altíssim nivell. El llibre recull, al costat del que resta físicament d'aquell patrimoni, també el que ha desaparegut, que no és pas poc, potser perquè, de la mateixa manera que el modernisme neix de l'empenta d'un país que, arrelat i modern, es vol fer i governar ell mateix, aquells temps en els quals s'han volgut tallar les ales de la modernitat, de la societat civil activa, de la identitat i de l'ambició nacional han estat cruels amb ell. Molts dels edificis ja no hi són. Però, a més de recordar-ne la bellesa, també ens convé evocar l'empenta vital de la qual van néixer i van arrelar en aquesta terra acollidora de les marques de Tarragona.

A.T.V.(ED.) / Col·lecció JOSEP PIANA PONS

INTRODUCCIÓ

Josep Maria Buqueras Bach

Arquitecte tècnic, president de la Fundació Trencadís. Modernisme i Cultura

L'any 1980 vaig coeditar el meu primer llibre amb la Llibreria Guàrdias de Tarragona, regentada a l'inici per Joan Antònio i Guàrdias i després per la seva família, dues generacions. La presentació d'*Arquitectura de Tarragona, siglos XIX y XX* va ser a càrrec de l'arquitecte i amic Josep Maria Garreta Cusidó, que em va fer el pròleg, i de l'historiador Josep Maria Recasens Comes, que era ja l'alcalde de Tarragona des de les primeres eleccions democràtiques (1979).

El llibre era un itinerari guia per la ciutat, des del Balcó del Mediterrani, el lloc més emblemàtic de Tarragona, fins a acabar a la plaça de la Imperial Tarraco, amb l'edifici de l'insigne arquitecte pontevedrès Alejandro de la Sota, l'actual Subdelegació del Govern central.

Recasens remarcava la importància del llibre pel fet que reflectia l'arquitectura de la ciutat i amb les fotografies deixava constància d'una realitat patrimonial que, amb el pas del temps, potser seria impossible de fotografiar perquè hauria desaparegut. Les fotografies són imatges que, pel seu valor històric, documental i cultural, han de ser objecte de protecció, conservació, investigació i difusió.

En aquest llibre que tens a les mans –el meu desè–, *El modernisme a les terres de Tarragona. Imatges de l'època 1885-1930*, veuràs gairebé 200 imatges de les comarques tarragonines, majoritàriament fotografies i també dibuixos, dels edificis més emblemàtics, alguns ja desapareguts, dels quals a peu de pàgina coneixeràs l'arquitecte, l'any del projecte o de la construcció i el seu emplaçament si escau.

Hi ha estudiosos de l'arquitectura que limiten el modernisme en el temps entre els anys 1880 i 1911, és a dir, entre finals del segle XIX i els inicis del segle XX. Va ser un moviment cultural, literari i artístic produït a Occident. El modernisme és un art burgès que intenta integrar en

l'arquitectura tot l'art i totes les arts de molts artesans i oficis. El modernisme és essencialment decoratiu, encara que inclou solucions arquitectòniques originals. Després el va succeir el noucentisme, que va ser un moviment cultural i ideològic molt present a Catalunya. Es va caracteritzar per la voluntat de renovació dels intel·lectuals i artistes del nou segle, sovint en contraposició amb els del segle anterior. No vull ser dogmàtic, però són moviments que se superposen en el temps, segons es van anar executant materialment les construccions, i en els emplaçaments corresponents. L'objectiu d'aquest llibre és mostrar una selecció de la creativitat d'uns professionals entre els anys 1885 i 1930.

Desitjo que gaudeixes sobretot de les imatges i que amb el text recordis i coneguis dades històriques. Tot plegat ens permet visualitzar el passat dels nostres predecessors i recuperar, si més no, emocions, valorant, si escau, el patrimoni perdut i comprovant la transformació del territori més proper. T'invito a entrar en aquest món en blanc i negre. Atura't a veure aquestes imatges, algunes d'insòlites, impossibles de ser realitzades ara. Observa-les, faràs un camí al passat que et farà reivindicar el present per protegir el futur.

Finalment vull fer un agraïment, en primer lloc, a l'Editorial Efadós, on, des que vaig plantejar la possibilitat d'aquest projecte editorial, només vaig trobar facilitats. Després agraeixo la col·laboració desinteressada dels col·leccionistes, arxivers comarcals i persones que valoren força aquest patrimoni que jo m'estimo tant i vull de totes totes difondre. Moltes gràcies públiques a l'Arxiu Jujol, Valentí Pons, Pedro Otiña de Cambrils, Miquel Sánchez de Montferri, Josep Maria Brull, Jaume Benaiges, Ramon Giné, Jordi Piqué, Marta Prunera, Rafael Vidal i Xavier Vallvé de Tarragona, i Antoni López de Tortosa.

A gaudir d'una bona lectura i sobretot d'una bona mirada!

Campanar de l'església de Sant Joan Baptista

L'element a destacar de l'església de Sant Joan Baptista de Valls és el campanar, construït el 1897 i d'estil neogòtic. Té 74 metres d'altura, amb una estructura de ferro, però rematat amb carreus. És de planta quadrada, però a la part superior és octogonal, amb grans finestres ogivals ornamentades i acabat amb una cúpula de ferro. S'hi pot accedir a través de la porta de les Campanes, a la plaça dels Escolans, que s'emmarca en arcs ogivals decreixents, sostingut per petites columnes. Aquesta construcció és obra de l'arquitecte Francesc de Paula del Villar i Carmona.

Pl. de l'Església, 1 (Valls)
FRANCESC DE PAULA DEL VILLAR
I CARMONA
1897

AUTORIA DESCONEGUDA / AMV-FONS IMPRENTA CASTELLS

CAPÍTOL 1 ALT CAMP

Valls és el bressol tant dels calçots –el pagès Xat de Benaiges, a finals del segle XIX, i per un descuit, menjà el primer calçot– com gairebé dels castells. Té el campanar més alt de Catalunya, de 74 metres d'altura. Les obres modernistes més emblemàtiques són el santuari de Nostra Senyora de Montserrat, a Montferri; l'ermita del Roser, a Vallmoll; i els cellers de Valls, d'Alió, de Bràfim, de Cabra del Camp, de Nulles, del Pla de Santa Maria i de Vila-rodona.

L'agricultura al segle XVIII de l'Alt Camp es basava fonamentalment en la vinya, l'olivera i els cereals. Durant la segona meitat del segle XX, la vinya anà guanyant superfície i els cereals van anar retrocedint. Els cereals predominaven sobretot cap al nord de la comarca. L'olivera es feia més aviat als vessants de la serra de Prades. En l'escàs regadiu hi havia hortalisses, cereals i cànem. Valls ocupava aleshores el segon lloc en el comerç de l'aiguarent, juntament amb Vilafranca del Penedès i Reus, que era al davant. Al llarg del segle XIX, la vinya s'estengué encara més.

La ciutat de Valls i altres nuclis es veieren afavorits per la instal·lació de fassines d'aiguarent. Tres quartes parts de la producció de vi es transformaven en aiguarent, que s'exportava a països d'Europa i Amèrica.

L'avellaner, al segle XX, experimentà un augment en perjudici de l'olivera. La fil·loxera, com a tot el país, va representar modificar els conreus existents. La indústria del cotó fou molt significativa entre el 1750 i el 1850 a Valls, Picamoixons, el Pla de Santa Maria, la Riba i Pont d'Armentera. Les papereres de la Riba encara existeixen.

A partir dels anys cinquanta, la indústria val·lenca va rebre una embranzida. Empreses com MAI i Monix lideren el sector, sobretot el de la metal·lúrgia. Altres sectors són el del paper, les arts gràfiques, el tèxtil, la fusta i mobles, i el ram de la construcció.

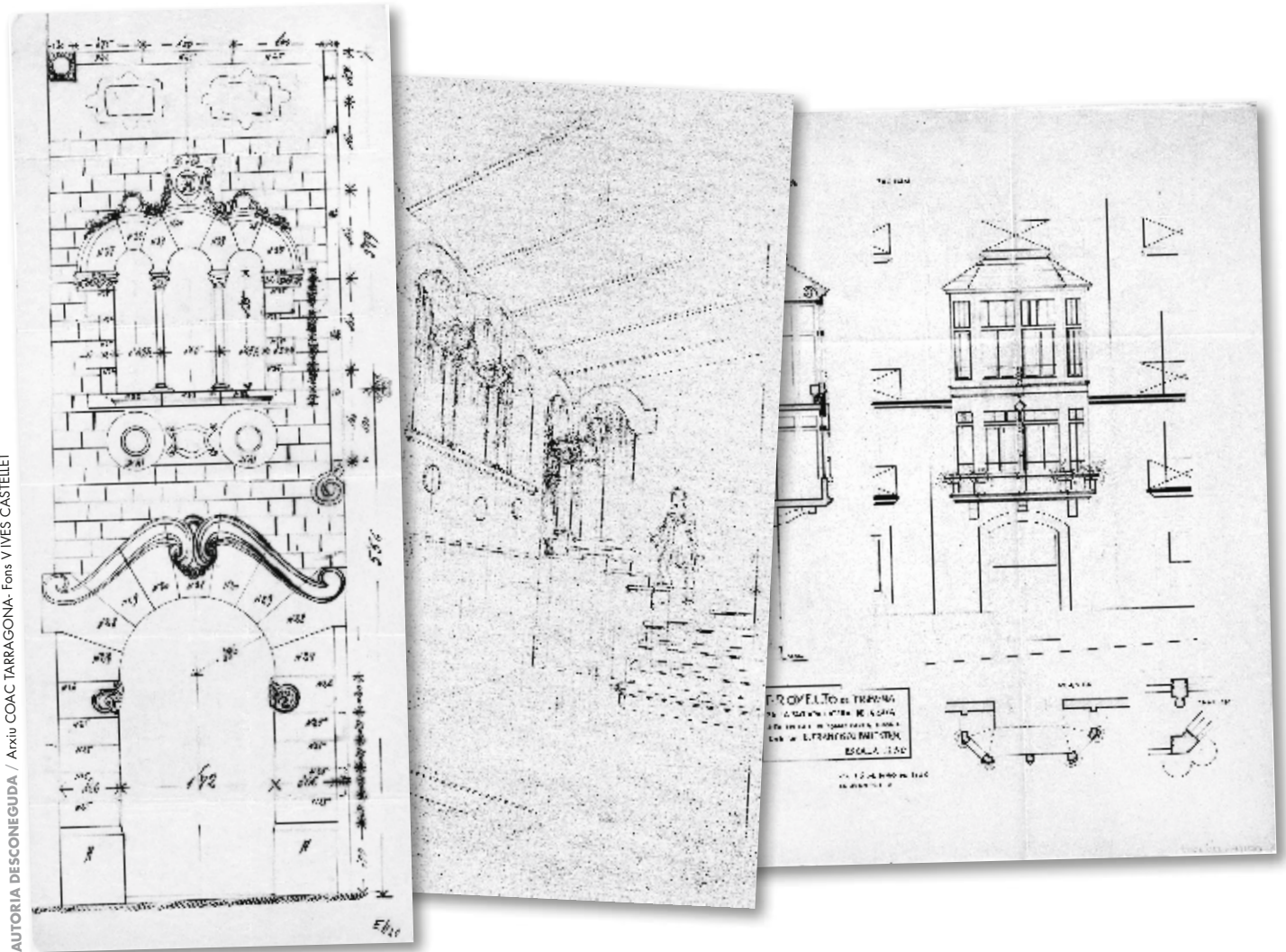
Des del punt de vista turístic patrimonial, a més del reial monestir de Santes Creus, joia cistercenca d'obligada visita, hem de fer referència a tot el patrimoni arquitectònic modernista de la comarca, que té tres obres força creatives i emblemàtiques de l'arquitecte tarragoní Josep Maria Jujol Gibert: l'església de Sant Bartomeu de Vistabella en el terme municipal de la Secuita, el santuari de Nostra Senyora de Montserrat de Montferri i l'ermita del Roser de Vallmoll. A la ciutat de Valls hi ha les cases Vives/ca Mitjaret i Claravalls, dels arquitectes val·lencs Josep Maria Vives Castellet i Cèsar Martinell Brunet respectivament. D'aquest darrer tenim també els cellers del Sindicat Agrícola d'Alió, de Cabra del Camp, de Nulles, de Santes Creus i de Vila-rodona.

I no podem oblidar que van néixer en aquest territori la menja dels calçots i els castells.

PERE CATALÀ PIC / Fons FAMÍLIA BONET-GRAU

AUTORIA DESCONEGUDA / Axiu COAC TARRAGONA- Fons VIVES CASTELLET

Caseta del Crocant

A l'esquerra, una de les primeres cases modernistes que es van construir a Valls: la Caseta del Crocant, el 1915, que es va enderrocar el 1972 perquè el pont que s'havia de fer damunt del mas Miquel era més important. És un exemple d'arquitectura popular decorada amb rajola ceràmica i palets de riú; tenia un colomar al capdamunt. La va construir el paleta Sanromà Huguet. Constituïa una talaia col·locada damunt mateix del pati de jocs.

Pg de l'Estació (Valls)
ARQUITECTE DESCONEGUT
ca.1915

Casa Vives Castellet. Ca Mitjaret

Vives (1888-1954) és l'arquitecte vallenc amb més obra modernista a la seva ciutat natal. Cal destacar la Casa Mercadé (1921), el Cellar de la Cooperativa Agrícola (1919-20), ca Català (1930), ca Florensa i La Licorera Vallense, dels anys quaranta.

L'arquitecte Josep Maria Vives va ampliar la casa familiar amb un edifici nou que va construir al costat. Mirant-la des del carrer, la casa original queda a l'esquerra i consta de planta amb entresol, dos pisos i golfes. Presenta la simplicitat de línies de les construccions vallenques del segle XIX. La seva façana únicament es va embellir amb un parament amb esgrafiats

de flors i fruits, un arrambador de pedra i una original reixa de ferro forjat en una finestra d'ull de bou. En canvi, resulta més exuberant la casa de la dreta, que es va construir de nova planta. D'estil modernista amb reminiscències renaixentistes i barroques. Josep Maria Vives va viure a l'edifici tota la vida i encara s'hi conserva el seu estudi. La imatge de la dreta és el projecte de tribuna de la façana lateral del carrer de Tomàs Caylà, propietat de Francisco Ballester.

C/ dels Metges, 30-32 (Valls)
JOSEP MARIA VIVES CASTELLET
1916